

La cooperativa no neix feminista, se'n fa

Cesc Blanco

És indubtable que les dones estan prenent consciència de la seva discriminació (pel fet de ser dones) i que s'estan organitzant per fer efectius uns drets que són legítimament seus. En paral·lel, les cooperatives i la manera de veure el món a través de l'Economia Social i Solidària (ESS) esdevenen cada vegada més una alternativa a l'organització empresarial capitalista. **Quin paper, doncs, ocupa el gènere dins l'emprenedoria cooperativa?**

A '[El libro rojo de las mujeres emprendedoras](#)', Guernica Facundo Vericat, coordinadora de [LabCoop](#), mostra com el prototip de la persona emprenedora és un home, d'entre 35 i 40 anys, amb estudis secundaris, amb experiència prèvia en llocs de direcció, amb experiència al sector on emprèn i amb alt poder adquisitiu. Tanmateix, l'economia cooperativa que s'emmarca dins l'ESS s'ha creat, en part, per l'esforç de centenars de dones que no compleixen aquest prototip. És més, en aquest entorn **s'ha interioritzat que el feminisme i la presència de les dones en tots els àmbits cooperatius és essencial i s'ha de promoure.**

Així ho pensen i ho comparteixen amb nosaltres membres de cinc cooperatives formades majoritàriament per dones ([Colectic](#), [Femme fleur](#), [Desmontando a Pili](#), [Fil a l'agulla](#) i [IACTA](#) Sociojurídica) i també Elba Mansilla, sòcia de [La Ciutat Invisible](#) i investigadora en Economia Solidària i Feminista.

Cooperativisme, dones i crisi capitalista

Guernica Facundo escrivia el 2011: "Les dades mostren que, a diferència dels homes, entre les dones hi ha una més gran proporció que estan pensant d'engegar un negoci o autoocupar-se en els propers tres anys. Hem d'esperar per saber si aquest potencial es materialitza o no". Sis anys després, el [Baròmetre](#) realitzat per la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya mostra que **"el 71% de les persones sòcies cooperativistes són dones"**. És cert que l'experta en emprenedoria no parlava de cooperativisme llavors. Malgrat tot, es pot establir un vincle entre l'augment de l'emprenedoria femenina i l'augment de les dones i de la visió feminista al cooperativisme de l'ESS. A tall d'exemple, es pot esmentar la creació de la comissió de gènere de [Coop57](#) el 2013, la creació de la comissió d'economies feministes a la [XES](#) el 2015, la [Fira d'Economia Feminista](#) el 2014, la creació de la [Red de Economía Social Feminista](#) a Madrid i l'organització el [2016](#) i [2018](#) de la Feria de Economia Feminista a la mateixa ciutat.

Segons Facundo, encara que arran de la crisi capitalista de 2008 es notà una certa "retracció" pel que fa a les dones que tenien pensat emprendre, des d'aleshores ençà hi ha hagut un augment i actualment són el 71%, com es mostrava adés. L'experta en emprenedoria femenina creu que **l'increment de les dones que formen part del cooperativisme està relacionat amb dos factors que deriven de la crisi.** D'una banda, les retallades en àrees reproductives del sector públic (sanitat, educació, dependència, etc.) es van traduir en una càrrega més gran de feina reproductiva, sobretot per a les dones, i això va esperenar un augment en la consciència feminista per defensar-se'n. De l'altra, la fallida del sistema de lliure mercat va comportar la cerca d'un model (el cooperativisme) que no es mogué únicament per l'acumulació de benefici privat. Tanmateix, aquest paradigma que va esdevindre un camí alternatiu al capitalisme patriarcal per a moltes dones, no està lliure d'obstacles i contradiccions.

El cooperativisme és feminista?

El testimoni de diverses dones cooperativistes coincideix en què el model cooperatiu certament afavoreix les relacions no patriarcals, però **no és un model feminista per ell sol**. Això defensa Elba Mansilla, investigadora en Economia Solidària i Feminista: les relacions no patriarcals no es construeixen automàticament, és gràcies a la influència feminista i de l'ESS que això passa. Ella afirma que, per exemple "certes tendències massa mercantilistes (moltes persones treballadores i poques sòcies) són dinàmiques que s'han d'evitar perquè generen un dèficit democràtic i van en contra dels valors cooperatius". Es pot deduir que la incorporació de les dones a les cooperatives ha promogut una mirada i una pràctica més feminista. Així, les cooperatives més feminitzades implementen més mesures per conciliar l'activitat productiva i la reproductiva. Si bé, l'Elba adverteix: "L'ESS només està un 3% per damunt de l'economia fora de l'ESS, per tant no està tan lluny". Malgrat les mancances que pugui mostrar el model cooperativista, no són poques les dones que s'han embarcat en el repte d'emprendre en projectes de l'ESS.

Tecnòlogues apoderades

La primera experiència amb qui hem contactat és **Colectic**. És una cooperativa de Barcelona que usa la tecnologia transversalment com a eina apoderadora en quatre àmbits diferents: comunicació, acció educativa i comunitària, formació i tecnologia social. Està formada per 13 dones (8 sòcies treballadores i 5 treballadores) i 8 homes (5 socis treballadors i 3 treballadors). És un projecte que creu profundament en el cooperativisme com a model transformador. Per a una de les sòcies, Anna Sánchez, la cooperativa està basada en l'"horitzontalitat, l'autogestió i l'assemblarisme; l'obstacle i la potencialitat neixen de la mateixa font: la capacitat de decidir". És a dir, tenir l'oportunitat de construir el teu lloc de feina i crear un projecte col·lectiu que suma moltes mirades i experiències és molt motivador. Però alhora suposa una sobrecàrrega de feina que se suma a tota la feina productiva que s'ha de desenvolupar perquè el projecte també sigui viable econòmicament. La sòcia de Colectic també defensa l'emprenedoria cooperativa, ja que per a ella genera unes relacions no patriarcals. Per exemple, **al sector de la tecnologia només el 30% dels 7 milions de persones que hi treballen a tot Europa són dones**. L'Anna contrasta aquesta xifra amb la seva realitat: "En el nostre cas dupliquem aquest percentatge i tenim un consell rector amb més dones que homes".

Objectiu: "millorar del dia a dia de les dones"...

Femmefleur és una cooperativa de Barcelona composta per 6 dones que "promou projectes per millorar del dia a dia de les dones", en concret treballa per informar, innovar, desenvolupar i distribuir alternatives als tampons i a les compreses d'un sol ús. Eva Polio, sòcia fundadora, coincideix amb la cooperativista de Colectic en el potencial democràtic que pot tenir una cooperativa: "Volíem treballar en equip, de manera horitzontal, on totes tinguéssim la mateixa veu i vot". Totes dues expliquen que la fórmula cooperativa, doncs, és la que s'ajustava més a aquest esperit de democràcia participativa.

Un altre camp històricament femení, invisibilitzat i menyspreat és la sexualitat femenina i és precisament des d'aquesta perifèria d'on sorgeix **Desmontando a la Pili**, la tercera cooperativa de dones que ens ha aportat el seu punt de vista. "Neix d'adonar-nos que la manera en la qual s'estava tractant la sexualitat de les dones tant al mercat eròtic com a l'educació o teràpia sexual no responia a les necessitats reals de les dones, ni tenia una perspectiva feminista que nosaltres considerem imprescindible", així explica l'objectiu de la cooperativa, la sexòloga i sòcia Victoria Tomás. Desmontando a la Pili és una iniciativa que neix a Saragossa amb 3 sòcies i una treballadora. Treballa la sexualitat de manera integral a través de diferents eines: des de reunions tuppersex i

venda de productes eròtics i terapèutics, fins a teràpia sexual i de parella o tallers d'educació sexual i de gènere.

La Victoria també ressalta el caràcter horitzontal i democràtic del cooperativisme, tot i que es queixa que suposa un extra de paperassa i burocràcia que les treu temps per a dedicar a coses més interessants. I, de fet, emfasitza aquestes coses interessants com un element cabdal de l'activitat de la cooperativa: **“Les cures és una cosa que procurem cuidar especialment, valgui la redundància”**. Per la sexòloga el repte és, sense perdre de vista la sostenibilitat econòmica del projecte, deixar de posar el focus en la productivitat i posar-lo en les coses realment importants. És a dir, donar resposta a les necessitats reals de les persones i oferir tant un producte com un model de negoci que trenqui amb la vella idea que només es pot fer economia d'una manera, que és capitalista i depredadora. Una altra manera de combatre el paradigma capitalista és subratllar el valor d'una democràcia radical i en això treballen dia a dia el següent projecte que ens mostra el seu testimoni.

... i **“promoure la democràcia profunda”**

Fil a l'agulla és una cooperativa de Barcelona integrada per 9 dones sòcies, 3 treballadores i 2 col·laboradores. Neus Andreu, una de les sòcies, afirma que treballen per “promoure la democràcia profunda”. És a dir, acompanyen persones i grups en processos de presa de consciència i millora de les relacions socials i personals. Ho fan a través de jocs i dinàmiques per transformar i incidir allà on treballen: al món educatiu, les organitzacions, els grups, les comunitats, les persones, les relacions i elles mateixes. Quant a les característiques del cooperativisme integrat per dones, la Neus apunta: “Fruit de la socialització que hem rebut podem tenir més tendència a posar atenció a la cura de les persones, i a donar espai també en el dia a dia de la nostra organització a l'esfera emocional i subjectiva”.

En la mateixa línia que la investigadora Elba Mansilla, Neus Andreu creu que la forma jurídica cooperativa no és suficient per assolir unes relacions no patriarcals, però sí que ho facilita. L'experta manifesta que els principis cooperatius de gestió democràtica, de cooperació, d'interès per la comunitat i la participació econòmica igualitària per part de les sòcies ajuda molt. Tanmateix, “cal una voluntat clara per part de la cooperativa per realment posar en pràctica mesures que superin les formes patriarcals apreses”, rebla la sòcia de Fil a l'agulla.

La democràcia és necessàriament feminista

La democràcia directa i participativa també és essencial per a Maria Sangüesa, sòcia de la cooperativa **IACTA Sociojurídica** (composada per 4 sòcies i un soci, amb 3 treballadores). És un projecte d'advocades situat a Barcelona que malda per transformar el dret a través de la fórmula cooperativa tot intentant fer sostenible l'acció sociopolítica amb les vides de les seves integrants. “La nostra pràctica jurídica, horitzontal, en equip, i tenint com a centre les necessitats de les persones, ha determinat una pràctica laboral necessàriament feminista”, així de contundent es pronuncia Sangüesa. Com a conseqüència d'aquesta visió feminista, apliquen mesures com ara: els mateixos nivells salarials per a totes les sòcies i treballadores, independentment de quines siguin les seves funcions, o la inclusió d'hores de cures com una part de la jornada laboral. Pel que fa a la fórmula triada pel seu projecte, la Maria respon així: “Teníem dues opcions: o ens incorporàvem al món laboral de grans despatxos amb estructures verticals i patriarcals o apostàvem per un projecte alternatiu, horitzontal, solidari i feminista”.

Es pot concloure, doncs, que totes les dones entrevistades coincideixen a veure el cooperativisme com un model que té potencial per fomentar la democràcia directa, per sortir de la dinàmica del

lucre i per crear unes relacions no patriarcals. Malgrat tot, la cooperativa és només una fórmula i el potencial es pot quedar només en això, en potencial, sense efecte real. Al fil d'això, Maria Sangüesa, membre de IACTA, conclou amb una avís per a navegants: **“Les pràctiques no patriarcals (respecte a les cures, el conflicte, distribució de recursos o el poder) dins el cooperativisme han de suposar una transformació real, tant dins com fora de l'organització per no esdevenir únicament pràctiques de millora empresarials”**.